

Zamyšlení nad aktuálním stavem věcí agrárních – cukrová řepa a cukr

REFLECTIONS ON CURRENT STATE OF AGRICULTURAL AFFAIRS – SUGAR BEET AND SUGAR

Odolnost cukrové řepy vůči výkyvům počasí je skutečně pozoruhodná. Jsme hrdí na to, že řepa za posledních 20–30 let urazila pořádný kus cesty – její výnosy se během tohoto období zdvojnásobily. Časy se ale mění, stejně jako se mění klima a podnikatelské prostředí, ve kterém se pohybujeme. Cukrová řepa je klíčovou plodinou nejen pro české zemědělství, ale i pro evropskou potravinovou soběstačnost. V době, kdy Evropa řeší dekarbonizaci, klimatické změny a rostoucí tlak na konkurenceschopnost vůči mimoevropským producentům, se právě sektor cukru stává ukazatelem odolnosti a smysluplnosti evropské zemědělské politiky.

Proměnlivost počasí a jeho variabilita, kdy je každý další rok jeho průběh jiný, o tom mohou nejvíce vyprávět právě zemědělci, které tato nestálost nejvíce ovlivňuje. Ovlivňuje jejich výsledky, výdělky i rentabilitu jednotlivých plodin. Je to věc, která je provází po staletí, a vždy se s těmito změnami museli nějak vyrovnávat.

Zkratkovitě závěry, které často slyšíme v médiích a které jsou často prezentovány v podobném duchu i významnými představiteli – že „zemědělci na to berou dotace“ – jsou populistické a vlastně velmi zjednodušené. Nový, právě diskutovaný a odmítaný návrh SZP od roku 2027 znamená snížení podpor, díky kterým jsou potraviny stále levné. Do zemědělství má během příštích sedmi let směřovat podle nového návrhu přibližně 300 mld. eur, což znamená pokles o 22 % oproti stávající situaci, nezapočítáváme-li inflaci. Budoucí podoba evropské zemědělské politiky se změní. Uvažuje se o zastropování zemědělských dotací a podpory mají být snižovány v závislosti na velikosti zemědělského podniku. Co přesně budou tyto změny znamenat

pro české, ale i evropské zemědělství, není úplně jasné. Žádná dopadová studie neexistuje. Návrh nicméně obsahuje i procentuální navýšení podpory na citlivé komodity – VCS (nově CIS) – z 13 % (+2 % na bílkovinné plodiny) na 20 % (+5 % na bílkovinné plodiny), kam je zahrnuta i cukrová řepa. Avšak vzhledem k tomu, že navýšení bude vycházet z nižšího alokovaného rozpočtu, se velmi pravděpodobně žádné faktické navýšení konat nebude. V praxi to znamená, že snižování rozpočtu SZP může vést ke ztrátě konkurenceschopnosti evropského zemědělství vůči dovozům, nárůstu závislosti na importech potravin a ohrožení stability venkova. Bez stabilního rámce podpory bude stále obtížnější udržet strategické plodiny, jako je právě cukrová řepa.

Jak to bude s případnou podporou cukrové řepy nebo cukrovarnického sektoru, tedy není jasné. Výrobci cukru v EU podléhají nejprísnějším environmentálním, sociálním a pracovním standardům, mají v průměru o 40 % vyšší výrobní náklady (stav oproti roku 2020), zejména kvůli dekarbonizaci, cenám energií a – jako jediní z potravinářského sektoru – i platbám za emisní povolenky. Brazílie, Kolumbie, Ukrajina – nejen v těchto státech operují velkoplošné agroholdingy s obrovskými úsporami vyplývajících z rozsahu hospodaření. Běžně zde používají pesticidy zakázané v EU a nejsou povinni dodržovat standardy vyžadované při hospodaření v EU. V některých zemích přetrvávají i závažná porušení pracovních práv (např. dětská práce). Vstoupili jsme opět do období, kdy zažíváme obrovský tlak na evropské zemědělství a bezprecedentní tlak na sektor cukru. Jeho neregulované objemy, vyrobené a dovezené za uvedených podmínek, destabilizovaly evropský trh.

V případě schválení smlouvy Mercosur vznikne prostor pro dovoz až 1,7 mil. t cukru vyrobeného za zcela jiných standardů, a tedy i za jinou cenu. To je přibližně 10 % roční spotřeby v EU. Jedná se tedy o dovozy ze zemí s nižšími sociálními, environmentálními i bezpečnostními normami, což představuje soutěžní výhodu na úkor tzv. evropské odpovědnosti.

Od roku 2017 bylo v EU uzavřeno celkem 20 cukrovarů, což představuje přibližně pětinu celkové kapacity. Jen v roce 2025 došlo k uzavření pěti cukrovarů, včetně cukrovaru v Hrušovanech. Tento trend vede v dotčených oblastech k regionálnímu vylidňování, úpadku subdodavatelských řetězců a ztrátě kritické výrobní infrastruktury. Každý uzavřený cukrovar znamená zánik stovek přímých i nepřímých pracovních míst v regionu a má strukturální dopad. Zemědělci ztrácejí stabilního odběratele a snižuje se diverzifikace plodin na polích.

Nárůst cen energií a emisních povolenek bude nově doplněn o další zdroje příjmů k financování rozpočtu EU, z nichž zmíním připravované emisní povolenky „pro každou domácnost“ (ETS2) anebo připravovanou korporátní daň. Povedou pouze k většímu přerozdělování veřejných peněz a dalšímu nárůstu byrokracie.

Samostatnou kapitolou jsou množící se zákazy, regulace a nařízení, z nichž některá sice jdou vstříc životnímu prostředí, což je chvályhodné, jiná jsou však vyložena kontraproductivně a výrazně komplikují podnikání. Zářným příkladem je zákaz použití neonikotinoidních látek od roku 2024 pro moření osiva cukrové řepy. Do roku 2024 byly v Česku (na základě výjimek vydaných ÚKZÚZ) tyto látky součástí moření řepného osiva. Zátěž účinné látky byla přibližně $70 \text{ g} \cdot \text{ha}^{-1}$, fungovala jako systémový insekticid s velmi dobrou účinností proti mšicím, drátovcům, dřepčíkům a dalším škůdcům v cukrové řepě. Účinnost trvala 6–8 týdnů od zasetí. Po zákazu je praxe použít tři až pět insekticidních postřiků s neselektivní aplikací insekticidů, s množstvím účinných látek v řádu kilogramů a s velmi špatnou účinností na cílové škůdce. A to se stále ještě nedostavil problém v podobě epifytie virové žloutenky řepy (BYV), která může být fatální. Ohniska infekce této choroby však už lokalizována byla. Argument o jedovatosti neonikotinoidů vůči včelám je stejně pravdivý jako argument, že technická cukrová řepa na poli nekvete a včela medonosná na cukrovou řepu cíleně nelétá. Výsledek? Environmentální zátěž se zvýšila a pěstování řepy se výrazně zkomplikovalo.

Pěstování cukrové řepy tedy komplikují stále nové a nové zákazy používání POR bez adekvátních náhrad. Již více než pět let výnosy stagnují. Používaná technologie Conviso Smart je v současné době na limitním vrcholu a dotýkáme se problémů vznikajících rezistencí plevelů vůči sulfonylmočovinám. Osivo cukrové řepy šlechtitelské firmy výrazně zdrazily s odvoláním na zvýšené náklady na výrobu a výzkum. To je zřejmě realita. A cena cukru a cukrové řepy? Cena cukrové řepy je spojená s cenou cukru. Akceptuje cena cukru aktuální podmínky a požadavky na trhu EU? Ne! Takže logika věci říká, že je něco špatné a bude to mít důsledky.

Přes deklarace evropských i národních autorit o snižování byrokratické zátěže a přebujelé administrace v zemědělství stále dochází k neřízené produkci nových předpisů a novel starých předpisů, kterým už přestávají rozumět i samotní úředníci. Mladí se do zemědělství nehnou – žít a vydělávat peníze se přece dá daleko jednodušeji. Evropská unie léta intenzivně regulovala a podporovala sektor zemědělství. Po válkách, které v minulém století zdecimovaly Evropu, byl jedním z hlavních cílů dosažení potravinové bezpečnosti. Bezpečnosti jak z hlediska soběstačnosti, tak z hlediska kvality. Dá se říci, že zajištění cenově dostupných a kvalitních potravin se tedy podařilo. Potravinu produkovat v EU máme dnes nejen kvalitní a kontrolované, ale je jich i dostatek – respektive i nadbytek. Trh s cukrem v EU tak ztrácí schopnost reflektovat reálné výrobní náklady. Bez cenové stability a rentability, jak u pěstitelů, tak u zpracovatelů, hrozí další eroze evropské cukrovarnické základny.

Evropa žije v blahobytu, ale je přeregulovaná. Ve 2. století byl Řím na vrcholu své síly a neporazitelnou supervelmocí. V horizontu pár století byly všechny jeho zdroje vyčerpány a říše se topila v chaosu. O důvodech tohoto pádu pojednává řada knih. Bylo by zajímavé vědět, zda platí a budou dále platit teze, že lidstvo je nepoučitelné a že historie se opakuje.

A nakonec přece jen něco pozitivního. Přes všechna uvedená negativa v tomto článku se letošní výsledky výnosu cukrové řepy jeví jako pozitivní. Kořen cukrové řepy je většinou velmi dobře narostlý, cukernatosti jsou sice nižší, než bylo očekávání, ale výsledný přepočtený výnos lze očekávat nadprůměrný. Dramatický propad ploch v tuzemsku se tedy zatím v produkci cukru zřejmě nijak zásadně neprojeví – první odhad Ministerstva zemědělství k 6. 10. informuje o 580 tis. t cukru, přestože letos již bez hrušovanského cukrovaru.

Slušná očekávání a výsledky vysokých výnosů cukrovky jsou odhadovány i u jiných významných evropských producentů cukru. Vzhledem k propadu cen cukru a vzhledem k jeho přebytkům v našem regionu to však není úplně pozitivní signál pro zotavení cen. Lze tedy předpokládat, že zpracovatelé, ale i pěstitelé, budou plochy cukrové řepy držet na současné úrovni nebo je i redukovat.

Budeme mít nového ministra zemědělství a novou vládu. Postoj a přístup nové vlády bude mít velký vliv na další vývoj v zemědělství. Zásadní bude, zda si uvědomí strategický význam domácí produkce potravin a potřebu stability venkova, nebo zda zemědělství zůstane jen okrajovým tématem pod tlakem jiných priorit. Směr, který vláda zvolí, ovlivní nejen konkurenceschopnost českých zemědělců, ale i potravinovou soběstačnost a odolnost celé společnosti v nejisté době.

Máme tedy před sebou opět nelehké období, ale jsem optimista. Prostě to musíme zvládnout!

Karel Chalupný, Tereos TTD, a. s.